

Šta se sve može naučiti iz dva tendera za odsumporavanje dimnih gasova u termoelektranama Nikola Tesla i Ugljevik, koje finansira Džajka, japanska Agencija za međunarodnu saradnju. Šta se krije iza prepirke na relaciji ambasada Japana - Ministarstvo energetike - Džajka - EPS. Kako izgleda zajednički jezik naručioca posla i ponuđača Termoelektrana Nikola Tesla u Obrenovcu prestaje da radi 1. januara 2018. godine. Malo ko veruje da je moguće gašenje kotlova i zatvaranje najveće srpske "fabrike", struje bez čijeg bi rada trećina potrošača u državi ostala u mraku. Toj termoelektrani zaista preči zatvaranje ukoliko do tog datuma Elektroprivreda Srbije ne bude primenila Direktivu br. 2010/75/EU o industrijskim emisijama. A ta Direktiva predviđa da se svake godine - od 2018. do 2027. - smanjuju granične vrednosti emitovanja sumpor-dioksida, oksida azota i praškastih materija iz dimnih gasova velikih ložišta na čvrsta goriva. Male su šanse da EPS izbegne tu Direktivu EU i iz nje preuzete obaveze koje treba da ispuni do 31. decembra 2017. godine, jer se na to Srbija obavezala kao potpisnica Ugovora Evropske unije i Energetske zajednice jugoistočne Evrope.

To, međutim, neće biti nimalo lak posao za Srbiju.

Prema jednoj analizi iz oktobra 2011. godine, Srbija bi tek 2023. godine mogla da ima ekonomski kapacitet da se uskladi sa Direktivom o industrijskim emisijama. Ključni razlog sporog prilagođavanja jeste nedostatak novca za ugradnju filtera u stare termoelektrane i investiranje u nove izvore energije koji ne emituju štetne gasove. Srpski političari kao razlog najčešće navode nisku cenu struje iz koje ne može da se obezbedi kapital za investiranje. Zato Svetska banka, MMF i EU stalno sugerišu srpskim vlastima da obezbede tržišnu cenu struje kako bi se obezbedio i novac za nove izvore čiste energije.

Ali, to je samo pola razloga što Srbija kasni s prihvatanjem evropske Direktive o industrijskim emisijama. Čak i kad ima novac obezbeđen iz inostranih zajmova, Srbija i EPS godinama ništa ne rade na ugradnji filtera i zaštiti od štetnih gasova iz termoelektrana. Takva praksa - postoji novac a ne koristi se - već se nažalost odomaćila u nekim drugim infrastrukturnim oblastima, o čemu uverljivo svedoče izveštaji Svetske banke.

Termoelektrana Nikola Tesla tipičan je primer takve državne aljkavosti u (ne)poštovanju evropskih pravila u zaštiti čovekove okoline.

Novac za izgradnju postrojenja za odsumporavanje dimnih gasova za TENT Augovorio je predsednik Srbije Boris Tadić prilikom posete Japanu 2011. godine. Jedan od najpovoljnijih zajmova u novijoj istoriji Srbije od oko 250 miliona evra obezbedila je JICA, japanska Agencija za međunarodnu saradnju, kroz ODA kredit (razvojna pomoć).

Posle potpisivanja ugovora o kreditu usledio je izbor konsultanta. Prednadmetanje je objavljeno u februaru 2013. godine, a prijavilo se pet ponuđača opreme. EPS je rezultate

prednadmjetanja saopštio ponuđačima u julu 2013. i od pet ponuđača četiri su poslali ponude u junu 2014. godine. I od tada do danas još nije završena tehnička evaluacija. A plan je bio da se već u februaru 2015. potpiše ugovor sa izabranim ponuđačem opreme koji bi postrojenje za odsumporavanje izgradio za 42 meseca.

U međuvremenu, ništa se ne događa i ceo posao stoji.

Dobro obavešteni insajder iz EPS tvrdi da ta kompanija ne želi da završi tender jer hoće još nešto da menja u tehničkoj specifikaciji, nezadovoljna onim što je dobila od ponuđača. Pošto je u međuvremenu tendenciozno plasirana vest da će Mitsubishi-Hitachi biti najbolje plasiran na tenderu, Džajka ne želi da retenderiše zahtev EPS-a. To je dovelo do velike "tuče" na relaciji ambasada Japana - Ministarstvo energetike - Džajka - EPS. Trenutno traju naponi da se čitav proces "otčepi", a Džajka preti da će ukoliko dođe do retenderisanja (što pokušava EPS) povući kredit i naplatiti pun iznos odštete.

"U TENT-u i EPS-u ratuju razni lobiji i javnost to mora da zna jer su nam evropska pravila nametnula vrlo stroge uslove i datume smanjenja emisije štetnih gasova. Sve je manje vremena i skoro ga više nemamo za ugradnju filtera i moraćemo da zatvaramo termoelektrane da bismo ispoštovali evropske standarde u zaštiti čovekove okoline. Mi mislimo da je to tuđ problem, ali to nas čeka 2017. godine. Ako do tada ne rešimo zagađenje sumpor-dioksidom, naše termoelektrane moraću da zaustave proizvodnju do 2023, a to niko neće javno da kaže. Sličan problem EPS ima i sa termoelektranom Kostolac. Kinezi za Kostolac nude nešto što prema evropskim standardima ne umeju da naprave i sada po Evropi traže rešenja. Moguće je da Srbija dobije termoelektranu u Kostolcu koja neće smeti da radi zbog strogih evropskih pravila. Kinezi su takav debakl imali u Turskoj, kad su dovozili ugalj iz inostranstva da bi termoelektrana koju su napravili mogla da radi", kaže dobro obavešten izvor iz EPS-a.

Japanska Džajka nije partner s kojim bi Srbija trebalo olako da se "igra". Pogotovo ako se zna da je ta agencija pre dve godine dala EPS-u ponudu za izgradnju termoelektrane Nikola Tesla B3 koja je finansijski mnogo povoljnija od aranžmana koji je Srbija napravila s Kinom za novi blok termoelektrane u Kostolcu. O toj ponudi Džajke u EPS-u i Srbiji niko ne govori, niti se o njoj izjašnjava.

Postoji još jedan aspekt odnosa sa Džajkom o kome bi Srbija i EPS morali da povedu mnogo računa. To je iskustvo koje postoji na istom poslu u našem susedstvu, u Republici Srpskoj gde još traje tender za odsumporavanje dimnih gasova u termoelektrani Ugljevik.

A praksa pokazuje da u oba slučaja - TENT i Ugljevik - tenderi koje finansira Džajka ne idu glatko.

Ugovor za projekat u Ugljeviku vredan oko 100 miliona evra potpisan je 2009. godine, a

postrojenje još nije počelo da se gradi iako je plan bio da proradi 2013. godine. Nisu samo obimna dokumentacija i spora birokratija razlog odugovlačenju izgradnje postrojenja za odsumporavanje. Postoji još jedan mnogo sofisticiraniji razlog s kojim su počeli da se suočavaju korisnici stranih zajmova u ovom regionu.

Ugljevik je inače termoelektrana s najvišom koncentracijom sumpor-dioksida u Evropi – koncentracija dostiže 20.000 mg po kubnom metru, pa je cilj projekta da se emisija smanji u skladu sa Direktivom EU na 200 mg. Taj cilj ujedno je bio i značajan eliminator na tenderu jer veoma malo ponuđača ima reference za izgradnju postrojenja za odsumporavanje satako izuzetno visokom koncentracijom sumpor-dioksida u dimnim gasovima. Jedan od ključnih kvalifikacionih kriterijuma bio je da ponuđač mora da ima barem jednu referencu izgrađenog postrojenja, koje treba da očisti dimne gasove s koncentracijom sumpor-dioksida ne manjom od 7.000 mg. Elektroprivreda Republike Srpske izabrala je 2010. godine nemačku firmu Enviroserv za konsultanta projekta. Zatim je 2013. počela pretkvalifikacija u kojoj od aprila 2014. učestvuju četiri ponuđača: Alstom Power Italy, Andritz Energy, Fisia Babcock Environment GmbH i Hitachi.

Tenderski postupak podrazumevao je dve zatvorene koverta – u jednoj je bila tehnička ponuda, a u drugoj finansijska. Posle slanja ponuda prvo je otvoren i ocenjen tehnički deo, a ponude cena ostale su zapečaćene. I tek kad su razjašnjene tehničke ponude i urađena njihova evaluacija i kad je Džajka dala EPRS-u potvrdu o ispravnosti, onda su 18. decembra otvorene i finansijske ponude. Na osnovu pravila koja propisuje Džajka, formula za evaluaciju finansijske ponude uzima u obzir dva elementa koja se sabiraju: CAPEX i OPEX. Posle otvaranja finansijskih ponuda računica je pokazala da su GE i MHPS ponudili cene u rasponu od 78 do 79 miliona evra, a Steinmuller Babcock i Andritz ponudili su cene u rasponu od 98 do 99 miliona evra.

Ali, prema informacijama dobro obavještenih izvora bliskih ovom poslu, ponuđač s najnižom sumom posle sabiranja CAPEX-a i OPEX-a bio je – MHPS s minimalnom prednošću u odnosu na GE. Izgleda, međutim, da je od ponuđača u međuvremenu bilo traženo da potvrde da su uključili sve električne potrošače. Taj zahtev bio je dokaz da konsultant EPRS sumnja da neki od ponuđača nisu uključili u OPEX sve “procesne” i “vanprocesne” potrošače. Sumnju je pojačao zahtev da ponuđači dostave listu potrošača sa detaljnom kalkulacijom njihove potrošnje električne energije.

U postrojenju za odsumporavanje postoje procesni i neprocesni potrošači. Procesni su svi koji direktno utiču na sam proces eliminacije sumpora. Neprocesni potrošači su svi oni koji se koriste, ali ne utiču direktno na proces – liftovi, grejanje, ventilacija, svetla... Dakle, ako se isključi svetlo sistem za odsumporavanje će nastaviti da radi. Jedan od ponuđača

očigledno nije u svoj OPEX uključio sve neprocesne potrošače, čime je svoju ponudu učinio konkurentnijom. I ako po zahtevu konsultanta nije pre otvaranja ponuda razjasnio i demonstrirao da su svi potrošači van procesa uključeni, onda je to morao da popravi u evaluaciji. Da li je?

Primećen je u tenderu još jedan prostor za manipulaciju. Među važnim uslovima bio je da u krajnju cenu ponuđača budu uključeni svi porezi. Porez po odbitku je posebno zanimljiv - on se ne računa za ponuđače koji dolaze iz država s potpisanim bilateralnim ugovorom o izbegavanju dvostrukog oporezivanja, pa je naručilac projekta još u pretkvalifikacijama pismeno naglasio da u suprotnom porez po odbitku treba da bude uračunat u cenu. Pošto je na tenderu učestvovao i jedan japanski proizvođač opreme, utvrđeno je da Japan nema potpisan takav ugovor s Republikom Srpskom, što znači da je taj porez morao da bude uračunat u cenu opreme. Ostalo je nerazjašnjeno zašto su onda EPRS i Mitsubishi Hitachi na pregovorima po završetku tendera konstatovali da je "ceo posao oslobođen svih poreza", a da nisu priložili nijedan dokument kao dokaz.

Kao treći prostor za manipulaciju spominje se greška EPRS koja je dva meseca posle objavljivanja tendera otkrila da je napravila previd i da u projekat nije uvrstila sistem za prečišćavanje otpadnih voda. Zato naknadno unosi posebnu liniju u cenovnik. I svi ponuđači dodali su to u svoj OPEX, osim jednog - kompanije Mitsubishi Hitachi. Predstavnicima te kompanije usmeno su objasnili da su tu stavku uračunali negde drugde u troškovima, iako je tenderom decidirano zahtevano da ponuđači tu stavku navedu u posebnoj liniji u raspodeli cene. Ponuđač koji se nije pridržavao tog zahteva iz tendera stekao je cenovnu prednost od - milion evra. Prema dobroj međunarodnoj praksi, izbegavanje te obaveze obično se smatra jakim razlogom za eliminaciju ponuđača iz tendera.

"Ako je neko od ponuđača iskoristio sve ove prostore za manipulaciju OPEX-om mogao je da stekne prednost svoje ponude od najmanje tri miliona evra u odnosu na konkurente", kaže stručnjak za energetiku koji ima veliko iskustvo u pripremi i sprovođenju tendera.

Postoji još jedan krupan razlog za sumnju da je naručilac tendera jednom ponuđaču progledao kroz prste. Vrlo bitan zahtev na tenderu bio je dokaz-referenca ponuđača o već izgrađenim postrojenjima za odsumporavanje dimnih gasova, s obzirom na to da dim iz termoelektrane Ugljevik ima u sebi ogromnu količinu sumpor-dioksida. Zanimljivo je, međutim, da je minimum na tenderu za Ugljevik bio izgrađeno postrojenje za dim sa 7.000 miligrama sumpor-dioksida u kubnom metru dimnog gasa. Dakle, daleko ispod potreba Ugljevika. General Electric je, na primer, kao svoju referencu naveo postrojenje za odsumporavanje koje je 2010. godine ugradio u termoelektranu Megalopolis kojjetretira dimni gas s koncentracijom većom od 16.000 miligrama sumpor-dioksida na kubni metar i

čija je dokazana efikasnost preko 99 odsto. A referenca kompanije Hitachi bila je izgrađeno postrojenje za odsumporavanje iz 1998. godine na termoelektrani češke kompanije ČEZ u gradu Švaletiče, koja tretira dimni gas s koncentracijom sumpor-dioksida od 7.000 miligrama po kubnom metru.

“Sve je to bio prostor za neprincipijelne situacije jer je EPRS kao naručilac posla od početka tendera imala zajednički jezik sa jednim od ponuđača, a Džajka je kao finansijer to tolerisala po principu ‘naše pare - naša muzika’. Ali, problem je što to nije bespovratna pomoć u kojoj takav princip može da važi nego kredit koji će vraćati Republika Srpska i njeni poreski obveznici. Na kraju krajeva, to je mogao da bude i direktan međudržavni ugovor i onda bi se izbegla ova farsa s međunarodnim tenderom kojim je dizajniran prostor za favorizovanje jednog ponuđača. I samo je pitanje dana kada će taj ponuđač dobiti posao. Problem je što, proceduralno gledano, posle objavljivanja finansijskih ponuda nema više nikakvih pregovora i žalbi. Ovaj tender nije bio po Zakonu o javnim nabavkama Republike Srpske i ponuđači nemaju pravo žalbe Komisiji za zaštitu prava ponuđača”, kaže ovaj stručnjak.

Posle toliko godina odugovlačenja, spretno dizajniranih proceduralnih propusta i dogovora na “časnu reč”, ostali ponuđači nemaju iluzija da će se nešto drastično dogoditi. Na primer, da kompanija MHPS ne dobije posao.

Ali, u ovom slučaju nisu važni samo ponuđači. Kad već nije sproveden po Zakonu o javnim nabavkama, ovakav tender morao bi da bude potpuno transparentan jer odsumporavanje dimnih gasova u Ugljeviku ne finansira se donacijom Vlade Japana nego kreditom koji će vraćati svi građani Republike Srpske. A građani imaju pravo da kažu učesnicima na tenderu “Samo vas posmatramo” i da uz čiste račune traže još - čiste papire i čiste procedure.

izvor: novimagazin.rs